

במשנתנו: המוכר פירות לחברו, וזרען ולא צמחו, ואפילו זרע פשתן. אינו חייב באחריותו.

מאי לאו, האם אין משנה באה לומר, שאפילו זרע פשתן, דרובא לזריעה ובני, שרוב הפשתן הנקנה בעולם מיועד לזריעה, ואפילו הכי, לא אזלינן בתר רובא לבטל את המקח משום שהפשתן לא היה ראוי לזריעה.

וקשיא לרב! (24)

ומשנינן: תנאי היא, מצינו שנחלקו בזה תנאים, אם הולכים בממון אחר הרוב, ורב יסבור כאותו תנא הסובר שהולכים בממון אחר הרוב.

דתנאי: המוכר פירות לחברו וזרען ולא צמחו. אם היו אותם הפירות זרעוני גינה

שאינו נאכלין כלל, חייב באחריותו.

ואם היו זרע פשתן, שראוי גם לאכילה, נאמרו בזה שלש דעות:

א. אינו חייב באחריותו, דברי תנא קמא.

ב. רבי יוסי אומר: נותן לו דמי זרע. המוכר צג-ב חייב להחזיר לקונה את הכסף ששילם עבור זרע הפשתן. משום שהולכים אחר הרוב, ורוב הפשתן שבעולם נקנה לזריעה, והרי זה מקח טעות.

ג. אמרו לו חכמים לרבי יוסי: אמנם רוב הפשתן בעולם נקנה לזריעה, אך הרבה אנשים לוקחין אותו לדברים אחרים, למאכל ולרפואה. וכנגד אדם אחד שקונה עשרה סאים לזריעה, יש מאה אנשים שקונים סאה אחת [ביחד] למאכל ולרפואה. (25) והולכים

שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה. ומשמע, שבממון כפי האי גוונא אין הולכים אחר הרוב, אף שהוא רובא דאיתא קמן.

וכתב באילת השחר, אפשר שהרשב"ם כאן לא כתב כן אלא לדברי רבי אחא, שמוציאין ממון על ידי חזקה, וצריך לחלק משום שבחזקה, הגמל עצמו מוחזק. ואם כן הוא הדין ברובא דאיתא קמן, שהוא דומה לחזקה, גם הולכים אחר הרוב. אבל לרבנן, שגם בחזקה לא מוציאין ממון, הוא הדין ברובא דאיתא קמן שאין מוציאין ממון. והרשב"ם לעיל אזיל אליבא דרבנן, ולכן כתב שאפילו ברובא דאיתא קמן אין הולכים אחר הרוב.

24. כתב הרשב"ם, שאין לתרץ שגם המשנה סוברת שהולכים אחר הרוב אלא שאין הולכים אחר רוב הפשתן הנמכר בעולם אלא אחר רוב האנשים שקונים פשתן, והם קונים אותו למאכל ולרפואה כמו שהגמרא אומרת לקמן. שאם כן,

לא היתה המשנה צריכה להשמיענו שאפילו בזרע פשתן אינו חייב באחריותו. שהרי יש שם רוב לטובת המוכר, והוא רוב האנשים שקונים פשתן, ומדוע שנלך אחר רוב הפשתן יותר מאחר רוב האנשים. אלא ודאי המשנה באה לומר שאפילו בזרע פשתן, שיש שם רוב לטובת הלוקח כי הולכים אחר רוב הפשתן, בכל זאת אין הולכים בממון אחר הרוב.

ועוד כתב, שאם לא היינו מוצאים מחלוקת תנאים בזה, היינו מתרצים כן מתוך הדחק אליבא דרב שהתנא של המשנה סבור שהולכים אחר רוב האנשים. אבל כיון שמצאנו מחלוקת תנאים ניחא יותר לתרץ שמחלוקת רב ושמואל תלויה במחלוקת תנאים.

25. הקשה הרש"ש [במשנה], האיך יתכן שרוב הפשתן שבעולם נזרע, שהרי מבואר בגמרא בבא מציעא [קה ב] שלכל הפחות הארץ מצמיחה פי ארבע מהזרעים, ואם כן, בכל שנה יצמח פי

אחר רוב האנשים ולא אחר רוב הפשתן. הלכך לא הוי מקח טעות בכך שלא היה ראוי לזריעה.

ועתה דנה הגמרא, ומבארת מי הם התנאים החולקים:

מאן תנאי? מי הם התנאים שאמרנו זה עתה שהם חולקים במחלוקת של רב ושמואל, האם הולכים בממון אחר הרוב? (26)

אילימא רבי יוסי והחכמים ש"אמרו לו", שרבי יוסי הולך אחר הרוב, וחכמים ש"אמרו לו" אינם הולכים אחר הרוב. אין זה נכון.

כי הרי **תרווייהו, בתר רובא אזלי**. שניהם סוברים שהולכים אחר הרוב, אלא שהם חולקים אחר איזה רוב הולכים: **מר**, חכמים ש"אמרו לו", **אזיל בתר רובא דאינשי**, הם סוברים שהולכים אחר רוב האנשים שקונים זרע פשתן, והם קונים אותו לאכילה. ולכן הם פוטרם את המוכר מלשלם לקונה עבור הפשתן שאינו ראוי לזריעה.

ומר, רבי יוסי, **אזיל בתר רובא דזריעה**. הוא

הולך אחר רוב הפשתן שמיועד לזריעה ולא לאכילה. ולכן הוא סובר שהמקח טעות.

אלא, בהכרח, אלו הם התנאים החולקים ביניהם:

אי או תנא קמא ורבי יוסי.

אי או תנא קמא ו"אמרו לו".

דהיינו, תנא קמא ודאי סובר שאין הולכים בכלל בממון אחר הרוב. נואי אפשר לומר שלכן הוא פוטר את המוכר מלשלם משום שהולכים אחר רוב האנשים ולא אחר רוב הזריעה, שאם כן היינו "אמרו לו".

ואילו רבי יוסי ו"אמרו לו", שניהם סוברים שהולכים בממון אחר הרוב, אלא שהם חולקים ביניהם מהו הרוב שהולכים אחריו. (27)

תנו רבנן: המוכר לחברו זרעוני גינה שאינן נאכלין כלל, וזרען ולא צמחו, **מהו נותן לו?** מה משלם המוכר לקונה?

דמי זרע. הוא מחזיר לו רק את הכסף שהוא

שתיים מהזריעה הקודמת עד שלא ישאר מקום בעולם לזרוע?

ותירץ, שרוב הפשתן ודאי מיועד לשימוש, כגון לעשיית שמן וכדומה, אלא שאותם אנשים שקונים לכך הם קונים הרבה ביחד. והקונה הזה שאנו מסתפקים עליו אינו מהם. ומתוך הפשתן שנמכר מעט מעט, רובו מיועד לזריעה ורק מיעוטו לאכילה.

26. הקשה הפני שלמה: הרי אפשר לדעת אם האדם הזה קנה לזריעה או למאכל, שאם קנה הרבה ודאי לזריעה קנה ואם קנה מעט ודאי

למאכל קנה?

ותירץ, יתכן שאדם זה הוא סוחר שקונה בשביל למכור לאחרים. וגם אם קנה הרבה, בדעתו למוכרם לאחרים מעט מעט לאכילה.

27. כתב הרש"ש: נסתפקו האחרונים בתשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבילה, ובחנוות הנבילה מוכרים יותר בשר מכל תשע החנויות הכשרות, האם הולכים אחר רוב החנויות או אחר רוב הבשר.

ולכאורה זו היא פלוגתת רבי יוסי ואמרו לו, אם הולכים אחר רוב הפירות, והוא הדין

ולכאורה תקשי, הרי **תנא קמא נמי הכי קאמר**, גם הוא סובר כן, שהרי הוא אומר **זרע פשתן הוא דאינו חייב באחריותו**, משום שיש מיעוט ממנו שנקנה לצורך אכילה, ומשמע, **הא זרעוני גינה, שאינן נאכלין כלל, חייב באחריותן**. ובמה נחלקו התנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל?

אלא לאו, האם לא, בהכרח, הוצאה איכא בינייהו. המחלוקת ביניהם היא, האם המוכר צריך לשלם גם את ההוצאה, או לא.

מר תנא קמא סבר, כי רק דמי זרע הוא משלם.

ומר, רבן שמעון בן גמליאל, סבר, אף הוצאה.⁽³⁰⁾

הרי לנו שרבן שמעון בן גמליאל הוא התנא שסובר שמשלם גם עבור ההוצאה.

ודוחה הגמרא: **ממאי, מנין לך שאכן כך היא דעתו של רבן שמעון בן גמליאל!**

דלמא איפכא, שמא התנא קמא הוא הסובר שחייב גם בהוצאה, ורבן שמעון בן גמליאל מחייב רק בדמי זרע. ואם כן, יתכן לומר שבברייתא דלעיל, התנא קמא הוא רבן שמעון בן גמליאל, והיש אומרים הם התנא קמא.

שילם עבור הזרעונים, **ולא הוצאה**. הוא אינו חייב לשלם לו עבור מה שהשקיע בחרישה ובשכר הפועלים. משום שזה רק גרמא בעלמא, שגורם לו הפסד, וגרמא בנזקין פטור.

ויש אומרים: משלם לו אף הוצאה. גם על מה שהפסיד בהוצאות החרישה ושכר הפועלים.⁽²⁸⁾

והוינן בה: **מאן יש אומרים?** מי הוא התנא הסובר שצריך לשלם לו גם את ההוצאה?⁽²⁹⁾

אמר רב חסדא: רבן שמעון בן גמליאל היא.

ודנה הגמרא: **הי רבן שמעון בן גמליאל?** איזה רבן שמעון גמליאל, כלומר היכן מצינו שרבן שמעון בן גמליאל סובר כן.

אילימא, אם תאמר שהוא רבן שמעון בן גמליאל המתניתין.

דתנן: המוכר פירות לחברו זרען ולא צמחו, ואפילו זרע פשתן, אינו חייב באחריותו.

ואימא סיפא, שכתוב בסיפא של המשנה: רבן שמעון בן גמליאל אומר: זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותן.

29. בסוף מסכת הוריות נאמר שקנסו את רבי נתן לקרוא לו בשם "יש אומרים", מכל מקום כאן היתה קבלה בידם ש"יש אומרים" הוא רבי שמעון בן גמליאל. תוס' ד"ה מאן.

30. והכי קאמר רבי שמעון בן גמליאל: זרעוני גינה שאינן נאכלין, חייב בכל אחריותן, ואפילו הוצאה. רשב"ם.

שהולכים אחר רוב הברש, או אחר רוב האנשים והוא הדין אחר רוב החנויות.

אולם אפשר, שה"אמרו לו" אינם סוברים שרובא דאינשי עדיף מרובא דזריעה, אלא שהם שקולים והמוציא מחבירו עליו הראיה.

28. כתב הרשב"ם: נראה בעיני דקנסא הוא.

סולת נקיה. והטוחן לא לתתן את החטים, ועשאן סובין שהקמח יצא גס וגרוע, או מורסן, קמח גס אך פחות גרוע מסובין.

או שנתן קמח לנחתום כדי שיאפה לו פת, ואפאו פת ניפולין, שמתפורר ונופל.

או שנתן בהמה לטבח לשוחט, וניבלה —

בכל אלו חייב לשלם לו מפני שהוא בנושא שכר [עייין בהערה (32)].

רבן שמעון בן גמליאל אומר: מלבד התשלום על הנזק שנגרם לו, נותן לו גם דמי בושתו, שנתבייש בפני אורחיו על שהזמינם ואין לו מה לאכילם, ודמי בושת אורחיו, שהלכו כלעומת שבאו.

ואם כן, כל שכן שרבן שמעון בן גמליאל מחייב לשלם עבור ההוצאה שהלה הפסיד ממון בגללו.

וזהו אם כן, רבן שמעון בן גמליאל שמחייב על ההוצאה.

וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: מנהג גדול היה בירושלים: המוסר סעודה לחבירו שיכין לו את הסעודה לצורך אורחיו, וקלקלה, נותן לו דמי בושתו ודמי בושת אורחיו.⁽³³⁾

עוד מנהג גדול היה בירושלים: מפה היתה

ומשנינן: הא, לא קשיא. משום שכל תנא בתרא, לטפויי מילתא קאתי, הוא בא להוסיף על דברי קודמו. ואם כן, רבן שמעון בן גמליאל בא להוסיף על דברי התנא קמא שגם על ההוצאה חייב לשלם.

ועדיין מקשינן: ודלמא אין כאן מחלוקת כלל בין תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל, אלא כולה, כל המשנה, רבן שמעון בן גמליאל היא, ולא מדובר כלל בענין התשלום עבור ההוצאה. וחסורי מחסרא, ודכי קתני:

המוכר פירות לחברו, וזרעו, ולא צמחו אפילו זרע פשתן, אינו חייב באחריותו, דברי רבן שמעון בן גמליאל. שרבן שמעון בן גמליאל אומר: זרעוני גינה שאינן נאכלין, חייב באחריותו. ומשמע כי דוקא זרעוני גינה שאינן נאכלין כלל. הא זרע פשתן, שראוי לאכילה, אינו חייב באחריותו.⁽³¹⁾

ועדיין איננו יודעים היכן אמר רבן שמעון בן גמליאל שהמוכר זרעוני גינה חייב לשלם גם את ההוצאה.

ומשנינן: אלא הא רבן שמעון בן גמליאל.

דתניא: המוליך חטין לטחנת הקמח לטחון. והדרך היא ללתות [להשרות] את החטים במים לפני הטחינה, ולכותשן במכתשת כדי להסיר את הקליפה החיצונה כדי שתהא

31. לפי גירסת רשב"ם ומהרש"ל.

32. הגמרא בכבא קמא [צט ב] מגיחה "מפני שהוא נושא שכר", כי דוקא כאשר הוא מקבל שכר הוא חייב. אבל אם עושה בחנם פטור, כיון

שהוא אומן. שכך הוא הדין האומן, שחייב בנזק שאירע תחת ידו רק כשעושה בשכר.

33. לכאורה רבי שמעון בן גמליאל מחייב מצד הדין, ולמה אמר שהוא רק מנהג. ומה הלשון

[פסולת] לכל פאה של תבואה שקנה. לפי שסתם תבואה יש בה פסולת ביחס של אחד לעשרים וארבע [הסאה היא ששה קבין].

וכן המוכר תאנים לחבירו, מקבל עליו עשר תאנים מתולעות, לכל מאה תאנים, דהיינו עשירית, שהדרך להיות בהם כן.

וכן המוכר מרתף של יין לחבירו, מקבל עליו עשר קוספות, עשר חביות של יין מקולקל, למאה חביות.

וכן המוכר קנקנים כדים בשרון, (36) מקבל

פרוסה על גבי הפתח. כל זמן שמפה פרוסה, אורחין נכנסין. שזה סימן שבעל הבית חפץ שיכנסו אורחים. (34) נסתלקה המפה, אין האורחין נכנסין, שזה סימן שבעל הבית אינו רוצה שיכנסו עתה אורחים. ותקנה טובה היא להכנסת אורחים שידעו היכן הם יכולים לאכול. (35)

מתניתין:

המוכר פירות [תבואה] לחבירו, הרי זה הקונה מקבל עליו רובע הקב טנופת

”מנהג גדול”?

ומבאר המהרש”א, שמעיקר הדין לא מחייב רבי שמעון בן גמליאל רק כשהיה מקבל שכר. אבל בחנם פטור. אלא שהיה מנהג שאפילו המוסר סעודה לחבירו דהיינו בחנם שישלם לו על מה שקלקל.

ומה שנקט מנהג גדול משום שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה [והמנהג היה לשלם לאורחים על בושתם].

34. כתב הפרישה באורח חיים [קע טז] שטעם המפה להראות שעדיין הזמן ליכנס וליטול ידיים לסעודה.

והמהרש”א כתב, שענין המפה הוא שכל זמן הכנסת אורחים היה הפתח פתוח לרוחה כמו אצל אברהם אבינו, שנאמר ”והוא יושב פתח האהל”. אלא שהוא היה דר במקום שאין היזק ראיה ולא היה צריך למפה. אבל בירושלים, שהיה היזק ראיה, היו פורסין מפה כנגד חלל הפתח מפני היזק ראיה. ואפשר, שלכן עשו במפה, על שם הסעודה, כדאמרינן ”פורס מפה”. וכשנסתלקה המפה, היינו שהיו סוגרים את הדלת שלא יכנסו עוד אורחים. ואפשר שעשו זה

כדי לדקדק באורחים שיהיו מהוגנים.

35. כתב בן יהוידע: קשה, בשלמא במוסר סעודה לחבירו נקרא מנהג גדול מפני שמוציאין ממון בניגוד לדין שמצד הדין לא היה צריך לשלם לו, ובפרט שהוא מכין לו את הסעודה בחנם, אך גדול כח המנהג שנהגו כך. אבל כאן, למה נקרא מנהג גדול, יאמר מנהג סתם? ותירץ, שקראוהו מנהג גדול משום שהוא היפוך ההגיון, שמפה פרוסה הוא כמו גדר בפני האורחים, ואדרבה אז נכנסים, וסילוק מפה לכאורה אז הפתח פתוח, ובכל זאת נמנעים אז מליכנס. והטעם בזה, לרמז לאורח שאף על פי שתראה חברך פתוח ביתו לפניך, אתה הוקר רגלך מבית רעיך. ולכן נקרא מנהג גדול, כי מלבד פשוטו, יש בו רמז נאה על ענין אחר.

36. הרמב”ם מפרש, שנקט שרון לפי שלא היה שם מנהג קבוע כמה הלוקח מקבל. שבמקום שיש מנהג הולכים אחר המנהג. רמב”ם הלכות מכירה [יח יד] וראה מגיד משנה שם. והמאירי כתב, ששם היו רגילים למכור הרבה חביות.

עליו עשר פיטמות, כדים רעועים, למאה. (37)

כאילו הצרור היה חטים. (39)

הרי שגם עפרורית מותר למכור עם החטה!

גמרא:

תאני בר קטינא: מה שנאמר במשנה שהקונה מקבל עליו רובע טנופת, אין הכוונה לרובע של עפרורית, שעל תערובת של עפרורית אין האנשים מוחלים, אלא **רובע קטנית לסאה**, שאם היה תערובת של קטניות בתבואה, הרי הקונה מקבל עליו עד רובע הקב לסאה תבואה.

ומשנינן: **קטנית**, אפשר שיהא מעורב אפילו **רובע**. אבל **עפרורית**, אפשר רק **פחות מרובע**. ואפילו במשהו פחות מרובע, ובלבד שלא יהא רובע שלם. והמשנה שאומרת אפילו רובע, בהכרח שמדברת בקטנית ולא בעפרורית. ואילו רבה שמדבר בעפרורית, היינו כשהיה מעורב פחות מרובע.

ומקשינן: וכי **עפרורית לא** מקבל עליו הקונה?

ועדיין מקשינן: וכי **עפרורית, רובע, לא** מקבל עליו הקונה?

והאמר רבה בר חייא **קטוספאה משמיה דרבה:** הבורר צרור מגרנו של חברו, שהוציא לו צרור [עפרורית] מתוך החטים שלו, וגרם לו נזק בכך, שהיה יכול למכור את החטים ביחד עם הצרור המעורב בהם, **נותן לו דמי חטין**, צריך לשלם לו

והא **תניא:** המזכר פירות לחבירו, הרי אם היו חטין, מקבל עליו רובע קטנית לסאה.

ואם היו **שעורים**, מקבל עליו רובע נישובת [קש הנזרה ברוח הנושבת] לסאה.

ואם היו **עדישים**, מקבל עליו רובע עפרורית

א-טז

37. הרשב"ם לקמן [צו ב] ד"ה הכי גרסינן הביא תוספתא, האומרת שאם היו יותר מעשר קוססות או עשר פיטמות למאה, אין צריך המזכר להחזיר לו את כולם, אלא רק את העודף על העשר, היות וכל הטעמים שנאמרו בגמרא לקמן לגבי טינופת שמחזיר לו את הכל, לא שייכים כאן.

הצרור עצמו אינו שוה כלום, מכל מקום, הוא חייב מדינא דגרמי, כמו השורף שטרותיו של חברו וזורע כלאים בשדה חברו. שהלכה כרבי מאיר דדן דינא דגרמי.

והחילוק בין "דינא דגרמי", שמחייב בו רבי מאיר, ל"גרמא בנזקין", שפטור, הוא כך: גרמא בנזקין הוא בכגון השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן, שההיזק ניכר, אך האדם לא עשאו בידים אלא רק גרם עכשיו שיבא הנזק לאחר מכן מעצמו. ואילו "גרמי" הוא מזיק בידים, אך ההיזק אינו ניכר, כגון כאן, שהוא בורר צרורות מגרנו של חברו שהוא עושה זאת בידים אך הדבר אינו ניכר שנעשה לו היזק לחבירו. וכן שורף שטרותיו של חברו. כי הצרור והשטר אינם שוים בעצמם כלום. רשב"ם.

38. ואינו יכול לחזור ולערב אותו, שאם כן, עושה עול בידים, ונאמר "לא תעשו עול". וגם הלוקח אינו מוחל אלא אם כן נתערב מעצמו, ולא כשהמזכר מערבו בידים. רשב"ם [לקמן צד א].

39. שהוא מזיק בידים, שהצרורות שוים כמו חטים. וגם אם לא נחשיבו כמזיק בידים, שהרי